

Nasilje među učenicima srednjih škola u zapadnoj Slavoniji

Društvo dijaloga – manje nasilja!
Rezultati istraživanja

**UDRUGA GLUHIH
I NAGLUHIH**
NOVA GRADIŠKA

SURADNICI:

Ema Petričević i Tajana Ljubin Golub
s Učiteljskog fakulteta u Zagrebu

PROJEKT

Društvo dijaloga – manje nasilja!

studeni 2015. - listopad 2016.

Udruga gluhih i nagluhих od studenog 2015. do listopada 2016. godine provodi projekt „Društvo dijaloga – manje nasilja!”, odobren na natječaju Prevencija nasilja nad djecom i mladima Ministarstva socijalne politike i mladih. Projekt se provodi na području dvije županije: Brodsko-posavske i Požeško – slavonske; odnosno četiri grada: Nove Gradiške, Slavonskog Broda, Požege i Pakraca. U provedbu projekta uključeno je nekoliko partnera: Centar za socijalnu skrb Nova Gradiška, Centar za socijalnu skrb Požege i Udruga ENAS, te neformalnih suradnika u svrhu ostvarivanja međusektorske suradnje. Projekt je imao za cilj kroz formalne i neformalne metode učenja smanjiti pojavne oblike nasilja nad mladima koji pripadaju skupinama sa manje mogućnosti, povećati međusektorsku suradnju i ojačati partnere s područja dvije županije u borbi protiv nasilja nad djecom i mladima.

Projektnim aktivnostima nastojali smo odgovoriti na potrebe društva za novim, modernijim načinima pristupa rješavanju problema mladih u lokalnoj zajednici. Kao ciljanu skupinu uz mlade opće populacije odabrali smo i mlade pripadnike različitih skupina manjina, te smo radili na razvoju njihove osobne sigurnosti, smanjenju frustracija i agresije, a ujedno i motiviranju na društveno korisni rad kroz volontiranje. Istraživanje o pojavnosti međuvršnjačkog nasilja i nasilja nad mladima provedeno je kao sastavni dio projekta u cilju postavljanja backgrounda za daljnje aktivnosti projekta, naročito kampanje „Budi bolji – budi tolerantan!” Također, ono je temelj za razvoj novih i kvalitetnijih programa za prevenciju nasilja među mladima na našem području, jer omogućuje posebno dizajnirane akcije koje odgovaraju lokalnim potrebama.

Određenje međuvršnjačkog zlostavljanja

Agresivno ponašanje učenika predstavlja problem ne samo stručnjacima koji rade s djecom i adolescentima, već i samoj djeci koja se ponašaju agresivno i njihovoj okolini, te je stoga predmet velikog broja istraživanja. Razlikujemo više oblika agresivnog ponašanja koji su prikazani u Tablici 1.

Tablica 1. Različiti oblici agresivnog ponašanja (prema Björkqvist, Lagerspetz i Kaukiainen, 1992)

Direktna fizička agresija	Direktna verbalna agresija	Indirektna (relacijska) agresija
udaranje, guranje, iznuđivanje novca od vršnjaka, uništavanje tuđih stvari	vrijeđanje, nazivanje učenika pogrdnim imenima, prijetnje, ucjene	ogovaranje, širenje glasina, isključivanje iz socijalne grupe vršnjaka

Tablica 2. Kriteriji za određenje međuvršnjačkog zlostavljanja (Olweus, 1999)

1. namjera povrijeđivanja	2. ponavlja se više puta kroz određeni vremenski period	3. postoji neravnoteža moći između počinitelja i žrtve (npr. fizička nadmoć, popularnost učenika ili brojnost napadača)
---------------------------	---	---

Međuvršnjačko zlostavljanje je potkategorija agresivnog ponašanja i uključuje izravne ili neizravne oblike agresivnog ponašanja od strane snažnijih, popularnijih ili moćnijih pojedinaca ili nekolicine osoba u školi ili oko škole, a s namjerom izazivanja straha, ugroženosti, prijetnje ili nanošenja ozljeda koji se ponavljaju kroz duži vremenski period prema točno određenoj osobi koja je manje snažna ili se ne može obraniti. Prema Olweusu (1999), vršnjačko zlostavljanje ima 3 nužna elementa koji su prikazani u Tablici 2.

Potrebno je razlikovati međuvršnjako zlostavljanje (eng. bullying ili peer victimization) od izoliranih slučajeva lakših oblika negativnog ponašanja, sukoba ili agresivnog ponašanja učenika podjednake fizičke ili psihičke snage, te šale, „fore“ ili „zezanje“ koje su dio igre ili imaju prijateljsku osnovu (prema Smith, Cowie, Olafson i Liefhoghe, 2002). Provokacija od strane žrtve u većini slučajeva ne postoji (iako nije u potpunosti isključena). Međuvršnjačko zlostavljanje se događa u samoj školi (npr. učionici, na stubištu, WC-u, hodnicima), području oko škole (npr. igralište, školsko dvorište) te na putu prema i od škole do kuće. Noviji oblik međuvršnjačkog zlostavljanja je elektroničko zlostavljanje (eng. cyberbullying), a definira se kao namjerno nasilno ponašanje od strane grupe ili pojedinca koje se odvija preko elektroničkih oblika komunikacije, ponavlja se i traje određeno vrijeme, pri čemu se žrtva ne može lako obraniti (Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russell i Tippet, 2008).

Pojavnost međuvršnjačkog zlostavljanja

Učestalost vršnjačkoga zlostavljanja varira s obzirom na način definiranja vršnjačkoga zlostavljanja, korištenu metodologiju istraživanja, dob, ali i s obzirom na zemlju u kojoj je istraživanje provedeno. Prema rezultatima opsežnog istraživanja Nansel i suradnika (2004), provedenog u 25 zemalja, u Švedskoj i Walesu je zabilježen najmanji broj djece koja zlostavljaju drugu djecu: 3%, a u Danskoj najveći broj: 20%. Litva ima najviši postotak djece koja su izložena zlostavljanju i koja istodobno zlostavljaju drugu djecu: 20%, a Švedska najniži postotak: 1% (prema Sesar, Sesar i Dodaj, 2013). U Americi je pak 19% djece viktmizirano prije njihove dvanaeste godine (Wong i Schonlau, 2013).

podaci iz RH:

Istraživanje vršnjačkog nasilja provedeno u Hrvatskoj na nacionalno reprezentativnom uzorku učenika u dobi od 11, 13 i 16 godina je pokazalo da je 64% djece neuključeno u vršnjačko nasilje, 15% su žrtve, 6% počinitelji, a djece koja su istovremeno i počinitelji i žrtve zlostavljanja je 15% (Sušac, Ajduković i Rimac, 2016). Nadalje, pokazalo se da 38% učenika srednje škole doživljava jedan oblik vršnjačkog nasilja (uključivo i međuvršnjačko zlostavljanje) barem jednom tjedno (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012).

Kada je u pitanju elektroničko nasilje, 27% učenika osnovne škole izloženo je porukama seksualnog sadržaja (fotografije golih osoba, seksualne radnje, fotografije djece) putem modernih tehnologija, najviše preko interneta (Buljan Flander, Krmek, Borovec i Muhek, 2006).

Zabrinjavajuće je da trećina djece koja je imala ovakvo iskustvo to nije nikome povjerila. Istraživanje elektroničkog zlostavljanja na uzorku srednjoškolaca u Vinkovcima je pokazalo da 25% njih doživljava, a 28% čini nasilje preko interneta s tim da ga mladići značajno više i doživljavaju i čine (Đuraković, Šincek i Tomašić-Humer, 2014).

Kad započinje, kako se mijenja i postoje li spolne razlike?

Vršnjačko zlostavljanje započinje u predškolskoj dobi (Jansen i sur., 2012), a najizraženije je od 4.-8. razreda osnovne škole (Sesar i sur., 2013). Učestalost zlostavljanja vršnjaka, kao i izloženosti zlostavljanju, opada s porastom kronološke dobi (Dake, Price i Telljohann, 2003). No, dok direktnim oblicima zlostavljanja učestalost opada s dobi (Olweus, 1991), učestalost relacijskih oblika vršnjačkoga zlostavljanja raste s dobi (Bilić i Karlović, 2004). Među srednjoškolcima je najučestalije ogovaranje (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012). Novija istraživanja pokazuju da su dječaci skloniji direktnom, fizičkom nasilništvu, dok su oba spola podjednako sklona direktnom verbalnom nasilništvu poput vrijeđanja i zadirkivanja (Buljan Flander, Durman Marijanović i Ćorić Špoljar, 2007).

Nadalje, kada se relacijska agresija uzme u obzir, spolne razlike u nasilnom ponašanju su manje izražene (Prinstein, Boergers, i Vernberg, 2001 prema Loukas i Pasch, 2013). Nažalost, istraživanja pokazuju da su poremećaji u ponašanju poput učestalog i težeg agresivnog ponašanja otporni na klinički tretman i da oko 60% ove djece ima lošu prognozu. S odrastanjem poremećaji u ponašanju imaju tendenciju prerastanja u maloljetnički kriminal ili antisocijalne poremećaje ličnosti.

Stoga se posebno ističe važnost preventivnog djelovanja (Buljan Flander i sur., 2007).

Posljedice zlostavljanja

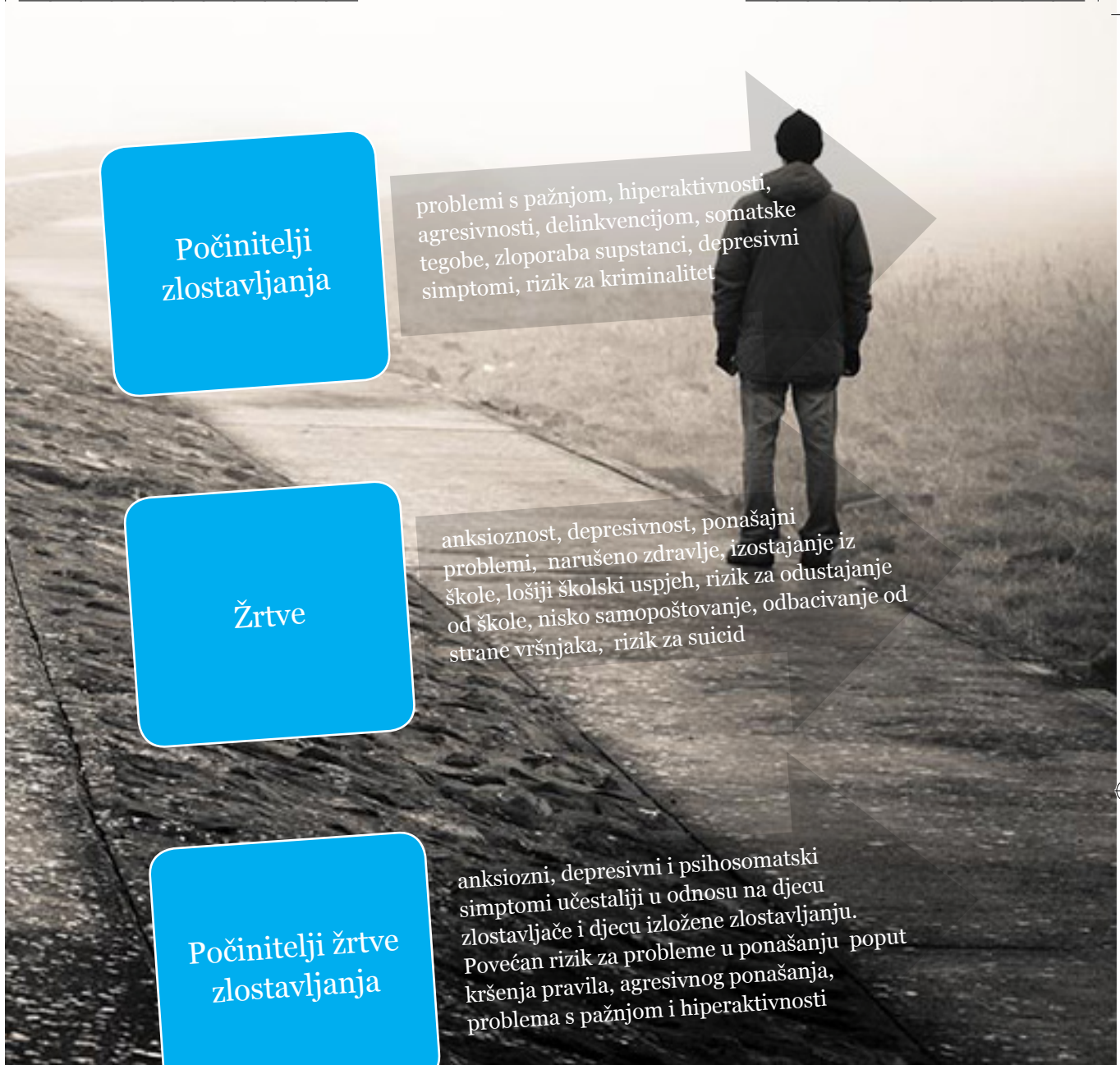
Međuvršnjačko zlostavljanje ima brojne kratkoročne i dugoročne posljedice kako za žrtvu tako i za počinitelja (Olweus, 1991; Rigby, 2000; Kaltiala-Heino, Rimpelä, Rantanen, i Rimpelä, 2000; Sesar i sur., 2013) i povezano je s različitim eksternaliziranim i internaliziranim problemima* (Loukas i Pasch, 2013). Posljedice zlostavljanja su prikazane na slici 1.

* Eksternalizirane probleme karakterizira nemogućnost kontroliranja ponašanja, a internalizirane pretjerana kontrola ponašanja te poremećaji doživljavanja i izražavanja emocija. (Kaltiala-Heino i sur., 2000)

Također, nije nevažna ni dob u kojoj se vršnjačko zlostavljanje događa. Stariji adolescenti koji su bili izloženi zlostavljanju od strane vršnjaka tijekom posljednjih godina školovanja imali su značajno više poteškoća i procjenjivali svoje psihičko zdravlje lošijim od onih koji su zlostavljanje doživjeli u osnovnoj školi (Frisén i Bjarnelind 2010).

U toj dobi su najvažniji socijalizacijski činitelji te odbacivanje od strane vršnjaka i usamljenost mogu značajno umanjiti kvalitetu života (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012). Posljedice elektroničkog zlostavljanja mogu biti čak ozbiljnije od onog u stvarnim situacijama (Buljan Flander i sur., 2006).

Neki od razloga su što je publika na internetu mnogo brojnija, uvrede su većinom trajno zapisane, zlostavljanje se može događati u bilo koje vrijeme te nasilnik može biti anonimn i teže ga je identificirati.

Počinitelji
zlostavljanja

problemi s pažnjom, hiperaktivnosti, agresivnosti, delinkvencijom, somatske tegobe, zloraba supstanci, depresivni simptomi, rizik za kriminalitet

Žrtve

anksioznost, depresivnost, ponašajni problemi, narušeno zdravlje, izostajanje iz škole, lošiji školski uspjeh, rizik za odustajanje od škole, nisko samopoštovanje, odbacivanje od strane vršnjaka, rizik za suicid

Počinitelji žrtve
zlostavljanja

anksiozni, depresivni i psihosomatski simptomi učestaliji u odnosu na djecu zlostavljače i djecu izložene zlostavljanju. Povećan rizik za probleme u ponašanju poput kršenja pravila, agresivnog ponašanja, problema s pažnjom i hiperaktivnosti

Slika 1. Posljedice zlostavljanja

Osobine počinitelja, žrtava i počinitelja žrtava zlostavljanja

Istraživanja pokazuju da se žrtve i počinitelji zlostavljanja razlikuju u osobinama ličnosti (Olweus, 1994; Bowers, Smith i Binney, 1994; Kaltiala-Heino i sur., 2000; McConville i Cornell, 2003), a razlike su sumarno prikazane u Tablici 3.

Tablica 3. Osobine počinitelja, žrtava i počinitelja žrtava zlostavljanja

Počinitelji zlostavljanja	Žrtve zlostavljanja	Počinitelji žrtve zlostavljanja
agresivni, dominantni, imaju niže izraženu anksioznost u odnosu na žrtvu, ne izražavaju empatiju prema žrtvi, vjeruju da će agresivnim ponašanjem postići pozitivne ishode, imaju slabije vještine rješavanja problema	pasivne, osjetljive, tihe, usamljene, većinom introvertirane, nižeg samopoštovanja, slabijih komunikacijskih vještina i vještina rješavanja problema s tendencijom okrivljavanja sebe	kombinacija anksioznosti, agresivnosti i problema s koncentracijom, slabije prihvaćeni od strane vršnjaka, osobito zbog svoje provokativnosti i sklonosti započinjanju tuča

Utjecaj konteksta

Niz različitih kontekstualnih faktora može značajno doprinijeti pojavi ili izostanku međuvršnjačkog zlostavljanja poput odnosa u obitelji, roditeljskog stila discipliniranja, školske klime, podrške prijatelja i drugih. Neke od kontekstualnih utjecaja ćemo opisati u nastavku.

obitelj

Istraživanje na uzorku učenika viših razreda osnovne škole, pokazuje visoku povezanost između izloženosti zlostavljanju u obitelji i počinjenja vršnjačkog zlostavljanja (Mauer, 2011 prema Rajhvaj Bulat i Ajduković, 2012), pri čemu se iskustvo tjelesnog kažnjavanja pokazalo kao najsnažniji prediktor ponašanja zlostavljanja u razdoblju adolescencije (Wilczenski i sur., 1997; Shields, Cicchetti, 2001 prema Buljan Flander i sur., 2007). Osim toga, često svjedočenje roditeljskim sukobima, te manja povezanost s roditeljima također su povezani s ponašanjem zlostavljanja (Baldry, 2003). U ovakvim nepovoljnim obiteljskim uvjetima, odvijaju se dva paralelna procesa: roditelji su djeci modeli agresivnog ponašanja i odnos koji imaju s djecom izaziva i podržava agresivnu komunikaciju (Buljan Flander i sur., 2007). Za žrtve međuvršnjačkog zlostavljanja je karakteristično da su često i same bile izložene obiteljskom nasilju (Baldry, 2003). Što se tiče roditeljskog stila, pokazalo se da se roditelji žrtvi često ponašaju previše zaštitnički, izbjegavaju konflikte i ne mogu djecu naučiti odgovarajućim vještinama rješavanja problema (Smokowski i Holland-Kopasz, 2005). Nadalje, djeca koja su istovremeno i počinitelji i žrtve zlostavljanja često dolaze iz rizičnih obitelji koje ponekad opisuju kao nasilne (Bowers i sur., 1994) u kojima nedostaje topline i u kojima se roditelji ponašaju prezaštitnički ili zanemaruju djecu (Bowers i sur., 1994). Prema Olweusu (1998), osim autoritarnog stila u kojem dominira tjelesno kažnjavanje i emocionalno nasilje prema djetetu, rizični faktor je i popustljivi stil odgoja u kojem se ne postavljaju granice.

I počiniteljima i žrtvama vršnjačkog zlostavljanja zajednička je negativnija percepcija vlastite obitelji u odnosu na učenike koji se ponašaju na društveno prihvatljiv način (Cenkseven Onder i Yurtal, 2008 prema Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012). U istraživanju Konishi i Hymel (2009), povećani broj značajnih stresnih događaja i svakodnevnih problema pokazao se povezanim s uključivanjem u ponašanje zlostavljanja kod učenika koji su percipirali manje podrške od strane obitelji u odnosu na učenike koji su percipirali više roditeljske podrške. Suprotno tome, obiteljska kohezivnost i podrška povezani su s više prosocijalnog i manje agresivnog ponašanja kod djece (Keresteš, 1999).

socioekonomski status

Iako istraživanje Dake i sur. (2003) pokazuje da socioekonomski status ne predviđa nasilničko ponašanje prema vršnjacima, izgleda da bi ekstremi u tom pogledu mogli biti važni. Naime istraživanje Christie-Mizell (2004, prema Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012) je pokazalo da su djeca i adolescenti čije obitelji imaju niska ili izrazito visoka primanja najnasilnija prema svojim vršnjacima. S druge strane, žrtve međuvršnjačkog nasilja procjenjuju da njihova obitelj ima lošiji materijalni status od obitelji svojih vršnjaka (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012).

prijatelji

Istraživanje Konishi i Hymel (2009) je pokazalo da kod djevojaka koje doživljavaju stres, podrška od strane prijatelja umanjuje uključivanje u zlostavljanje drugih. Prijateljska podrška važna je i u umanjivanju utjecaja vršnjačkog zlostavljanja na razvoj ponašajnih problema. Tako su Hodges, Boivin, Vitaro i Bukowski (1999) pokazali da je doživljeno vršnjačko zlostavljanje povezano s eksternaliziranim i internaliziranim problemima 2 godine nakon doživljenog zlostavljanja, ali samo kod onih učenika koji nisu imali najboljeg prijatelja. Istraživanje Schmidt i Bagwell (2007 prema Loukas i Pasch, 2013) je pokazalo da je podrška od strane prijatelja u 4. i 5. razredu umanjila utjecaj relacijskih i fizičkih oblika zlostavljanja na razvoj internaliziranih problema kod djevojaka, ali ne i kod dječaka. Moguće je da je povezanost s drugima važniji zaštitni faktor za djevojke, zbog toga što su one sklonije govoriti o problemima koje imaju i tražiti podršku od strane vršnjaka i nastavnika kada doživljavaju stres (Rose i Rudolph, 2006 prema Loukas i Pasch, 2013).

Školska klima i preventivski postupci na razini škole mogu doprinijeti smanjenju vršnjačkog zlostavljanja (Olweus, 1993). Prema Buljan Flander i sur. (2007) osjećaj prihvaćenosti/odbaćenosti u školi je snažan prediktor agresivnog ponašanja i posebno je važan za predviđanje nasilničkog ponašanja dječaka, stoga je važno njegovanje školske klime međusobnog prihvaćanja i tolerancije. „Djeca s negativnom emocionalnosti, u kombinaciji s roditeljskim zanemarivanjem i manjkom potpore, sklonija su nekim negativnim psihološkim ishodima, a u kombinaciji s negativnom školskom klimom i određenim stavovima nastavnika mogu dodatno pridonijeti razvoju psiholoških poteškoća“ (Brajša-Žganec, Kotrla Topić i Raboteg-Šarić, 2009 prema Sesar i sur., 2013). Povezanost sa školom se definira kao učeničko iskustvo pripadanja i bliskosti s učenicima i djelatnicima škole i uključuje osjećaj sigurnosti i povezanosti u školi te nastavničke podrške i pravednosti (Resnick i sur., 1997 prema Loukas i Pasch, 2013). Adolescenti koji su povezani sa školom će se manje uključivati u devijantne oblike ponašanja poput kršenja normi i agresivnog ponašanja (prema Loukas i Pasch, 2013). Istraživanja nadalje ističu i važnost povezanosti sa školom u umanjivanju utjecaja međuvršnjačkog zlostavljanja. Nastavnička emocionalna podrška i privrženost školi imaju zaštitnu ulogu, umanjujući utjecaj vršnjačke viktimizacije na razvoj eksternaliziranih i internaliziranih problema kod adolescenata (Yeung i Leadbeater, 2010; Stadler, Feifel, Rohrmann, Vermeiren i Poustka, 2010; Loukas i Pasch, 2013).

Osim važnosti njegovanja prihvaćanja i povezanosti sa školom, učitelji i nastavnici imaju važnu ulogu, jer mogu pružiti instrumentalnu podršku kako bi se umanjile epizode vršnjačkog zlostavljanja (Fekkes i sur., 2005 prema Loukas i Pasch, 2013) i dati emocionalnu podršku za nošenje s iskustvom zlostavljanja (Yeung i Leadbeater, 2010). No istraživanje UNICEF-a iz 2004. godine pokazuje da, sa stajališta učenika, 15,47% učitelja uopće ne reagira na međuvršnjačko zlostavljanje dok svega 49,81% učitelja često ili vrlo često reagira na probleme zlostavljanja (Pregrad, 2010). Nereagiranje učitelja na nasilje povezano s višom razinom viktimizacije učenika (Marachi, Astor i Benbenishty, 2007), što je očekivano, jer nereagiranje učitelja na zlostavljanje smanjuje vjerojatnost prijavljivanja zlostavljanja i traženja pomoći.

Osim toga, uslijed neadekvatnih (ili nepostojećih) intervencija od strane okoline, dijete može naučiti kako je nasilje prihvatljiv način postizanja cilja te žrtva nasilja i sama može postati zlostavljač (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012). Prema Smokowski i Holland-Kopasz (2005) najteže je uočiti psihičko nasilje među djecom i stoga adekvatno reagirati. Ovaj nalaz podupire i istraživanje Dolački i Ljubin Golub (2015) na uzorku studenata Učiteljskog fakulteta koji se obrazuju za učitelje razredne nastave. Naime, pokazalo se da većina budućih učiteljica relacijsko zlostavljanje smatra najmanje teškim oblikom zlostavljanja, a tek 39% sudionika ga točno prepoznaje kod učenika.

Cilj aktualnog istraživanja

Imajući u vidu sve navedeno, važno je uložiti daljnje napore u istraživanje međuvršnjačkog zlostavljanja, kako bi se mogle pravovremeno poduzimati preventivne aktivnosti. Stoga je cilj ovog istraživanja bio istražiti pojavnost međuvršnjačkog zlostavljanja u zapadnoj Slavoniji te faktore koji su povezani s doživljavanjem i počinjenjem međuvršnjačkog zlostavljanja.

uzorak

U istraživanju je sudjelovalo 295 učenika iz 7 srednjih škola u zapadnoj Slavoniji. (Ekonomsko – birotehnička škola i Medicinska škola Slavonski Brod, Elektrotehnička i ekonomska škola ; Industrijsko – obrtnička škola Nova Gradiška, Ekonomska škola i Poljoprivredno – prehrambena škola Požega, Srednja škola Pakrac). Učenici su pohađali 1. (9,9%), 2. (22,8%), 3. (27,2%) i 4. razred (40,1%) srednje škole. Dob učenika se kretala između 15 i 20 godina, a prosječna dob je bila 17 godina. U uzorku je bilo zastupljeno 68% učenica i 32% učenika. Kao pripadnicima nacionalne manjine izjasnilo se 5,4% učenika. Većina učenika je svoj životni standard procijenila jednakim standardu drugih učenika (89,4%), dok je 2% učenika svoj životni standard procijenilo lošijim u odnosu na druge, a 8,5% boljim u odnosu na druge. Odnose među članovima svoje obitelji je 0,7% učenika procijenilo lošim, 12,7% osrednjim i 86,6% dobrim.

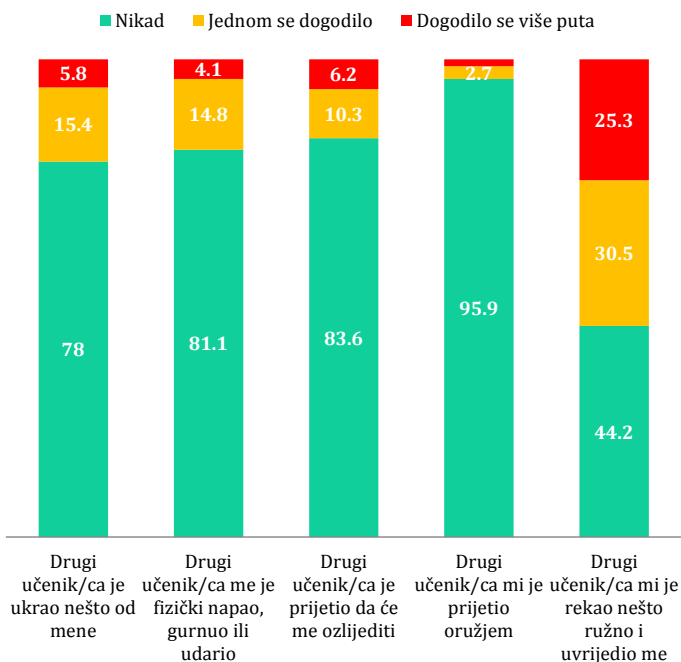
instrumentarij

Svi upitnici koji su korišteni u istraživanju se baziraju na procjenama i samoprocjenama učenika. Za procjenu učestalosti određenih oblika zlostavljanja drugih učenika i zlostavljanja od strane drugih učenika je korišten Upitnik vršnjačkog zlostavljanja (Ljubin Golub, Kovčo Vukadin, 2012). Upitnik školske klime (Cornell, 2016) je korišten za procjenu iskustava doživljenog nasilja u školi, načina discipliniranja učenika u situacijama nepoželjnog i društveno neprihvatljivog ponašanja na razini škole, percepcije podrške od strane nastavnika i drugih odraslih osoba u školi, zastupljenosti zadirkivanja i zlostavljanja na razini škole, zlostavljanja od strane nastavnika u školi, i agresivnih stavova učenika. Uz pomoć upitnika odnosa među učenicima. (Boor-Klip, Segers, Hendrickx i Cillessen, 2015) su zabilježene procjene osjećaja pripadnosti školi te percepcije suradnje, zajedništva, konflikata i izoliranosti učenika na razini škole. Za mjere depresivnosti, anksioznosti i stresa je korišten Upitnik depresivnosti, anksioznosti i stresa (Lovibond i Lovibond, 1995), a uz pomoć Upitnika vrijednosti (Ljubin Golub i Petričević, 2016) su mjerene samoaktualizacijske, hedonističke, obiteljske te tradicionalne i duhovne vrijednosti učenika.

postupak

Istraživanje je provedeno tijekom svibnja 2016. godine. Škole koje su obuhvaćene istraživanjem sudjelovale su u projektu „Društvo dijaloga – manje nasilja” kao neformalni suradnici, dok su razredi u školama odabrani nasumično od strane pedagoga/inja. U suradnji s ravnateljima, pedagozima i nastavnicima škola, upitnici su primijenjeni u okviru satova razrednika. Prije provedbe istraživanja su prikupljene potrebne dozvole i suglasnosti. Istraživanje je bilo dobrovoljno, sudionicima je zajamčena anonimnost te su u bilo kojem trenutku mogli odustati od daljnjeg sudjelovanja u istraživanju.

rezultati

Slika 2. Zastupljenost doživljenog nasilja u proteklih godinu dana u postocima

Tablica 5. Zastupljenost doživljenog zlostavljanja u proteklih godinu dana izražena u postocima				
	Nikad	1x ili 2x	Jednom tjedno	Više puta tjedno
Vrijeđali me i govorili ružne riječi	75	19,2	2,7	3,1
Prijetili mi	91,8	7,2	0,7	0,3
Udarali me i gurali	94,5	3,1	1,7	0,7
Tukli me	97,3	1,7		1
Uništili moje stvari	94,2	4,5	1	0,3
Silom od mene tražili novac ili drugo	97,3	2,1	0,3	0,3
Ozljedili me	96,9	2,4	0,3	0,3
Izbacili me iz igre ili nisu na mene obraćali pažnju	87,7	10,3	1	1
Ružno govorili o meni	68,2	21,2	5,8	4,8
Dodirivali me po tijelu na neugodan način	92,8	4,1	1,4	1,7
Slali mi neprimjeren sadržaj preko interneta ili mobitela ili me ogovarali i ismijavali putem interneta	88,7	8,6	2,1	0,7

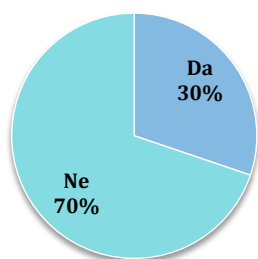
Napomena: ** vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 1%

Deskriptiva statistika pokazuje da je što se tiče nasilničkog ponašanja (pojam nadređen međuvršnjačkom zlostavljanju) u proteklih godinu dana na uzorku srednjoškolaca u zapadnoj Slavoniji, u najvećoj mjeri zastupljeno verbalno nasilje (kod 55,8% učenika se dogodilo jednom ili više puta tijekom protekle godine), a najmanje su bile zastupljene prijetnje oružjem, iako su i one bile zastupljene kod 4% učenika. Rezultati su prikazani na slici 2.

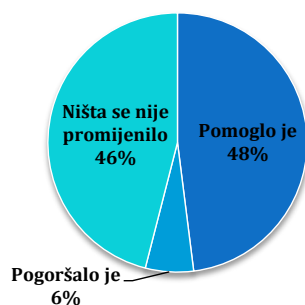
Što se tiče zastupljenosti počinjenog međuvršnjačkog zlostavljanja rezultati pokazuju da je u najvećoj mjeri zastupljeno relacijsko zlostavljanje: 52% učenika je jednom ili više puta ružno govorilo o drugim učenicima, 26% učenika su jednom ili više puta ignorirali ili izbacili iz igre druge učenike, a u velikoj mjeri je prisutno i verbalno zlostavljanje: 48% učenika je priznalo da su jednom ili više puta vrijeđali ili govorili ružne riječi drugim učenicima. Rezultati su prikazani u tablici 4.

Slično, i analiza doživljenog međuvršnjačkog zlostavljanja pokazuje da je najzastupljenije relacijsko zlostavljanje: 32% učenika je doživjelo da se ružno govori o njima, a 12% da su jednom ili više puta izbačeni iz igre ili ignorirani. Visoko je zastupljeno i doživljeno verbalno zlostavljanje: 25% učenika je doživjelo da im se jednom ili više puta govore ružne riječi ili vrijeđa. Rezultati su prikazani u tablici 5. Analiza spolnih razlika je pokazala da su mladići značajno češće i počinitelji i žrtve svih vrsta zlostavljanja osim relacijskog. Kada je u pitanju relacijsko zlostavljanje i djevojke i mladići su podjednako i žrtve i počinitelji zlostavljanja drugih učenika. Nadalje, analiza povezanosti između počinjenog i doživljavanja zlostavljanja je pokazala značajnu pozitivnu povezanost ($r = .53^{**}$). Drugim riječima, oni koji trpe zlostavljanje skloniji su zlostavljanju drugih učenika.

Jesi li rekao nastavniku/ci ili nekoj drugoj odrasloj osobi što se dogodilo?

Iko si nekom ispričao/la svoje iskustvo, kako je to utjecalo na situaciju?

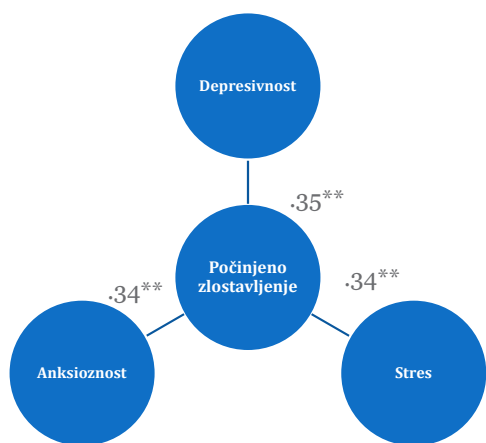

Tablica 5. Zastupljenost doživljenog zlostavljanja u proteklih godinu dana izražena u postocima

	Nikad	1x ili 2x	Jednom tjedno	Više puta tjedno
Vrijedali me i govorili ružne riječi	75	19,2	2,7	3,1
Prijetili mi	91,8	7,2	0,7	0,3
Udarali me i gurali	94,5	3,1	1,7	0,7
Tukli me	97,3	1,7		1
Uništili moje stvari	94,2	4,5	1	0,3
Silom od mene tražili novac ili drugo	97,3	2,1	0,3	0,3
Ozljedili me	96,9	2,4	0,3	0,3
Izbacili me iz igre ili nisu na mene obraćali pažnju	87,7	10,3	1	1
Ružno govorili o meni	68,2	21,2	5,8	4,8
Dodirivali me po tijelu na neugodan način	92,8	4,1	1,4	1,7
Slali mi neprimjeren sadržaj preko interneta ili mobitela ili me ogovarali i ismijavali putem interneta	88,7	8,6	2,1	0,7

Slika 3. Prikaz pojavnosti prijavljivanja i iskustva povezanog s prijavljivanjem zlostavljanja u postocima

Sukladno prijašnjim, i nalazi ovog istraživanja pokazuju da mladi nisu skloni prijavljivanju zlostavljanja. Kod učenika koji su zlostavljanje prijavili u 48% slučajeva je iskustvo prijavljivanja pomoglo, u 46% slučajeva se nije promijenilo, a u 6% slučajeva se situacija pogršala (Slika 3). Sukladno nalazima ranijih istraživanjima, i u ovom istraživanju su se pokazale značajne povezanosti počinjenog i doživljenog zlostavljanja sa simptomima depresivnosti, anksioznosti i stresa. Drugim riječima, što više učenici zlostavljaju druge ili sami doživljavaju zlostavljanje, to su kod njih u većoj mjeri prisutni simptomi depresivnosti, anksioznosti i stresa. Koeficijenti povezanosti su prikazani na slikama 4 i 5.

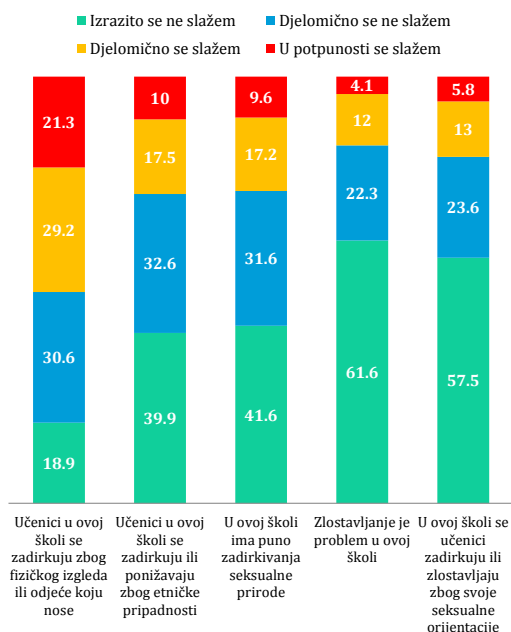
Slika 4. Povezanosti počinjenog zlostavljanja s depresivnosti, anksioznosti i stresom

Napomena: ** vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 1%

Slika 5. Povezanost doživljenog zlostavljanja s depresivnosti, anksioznosti i stresom

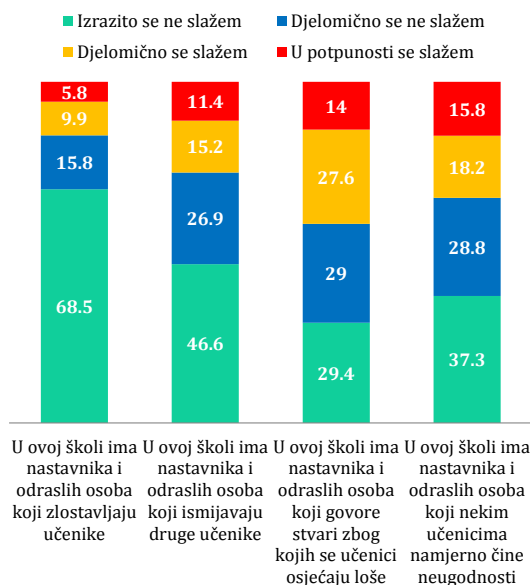
Napomena: ** vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 1%

Što se tiče zadirkivanja na razini škole, učenici percipiraju da je najviše zastupljeno zadirkivanje zbog fizičkog izgleda ili odjeće koju nose (51%), a 16% učenika smatra da je zlostavljanje problem u školi. Rezultati su prikazani na slici 6.

Slika 6. Zadirkivanje i zlostavljanje na razini škole izraženo u postocima

Učenici nadalje percipiraju da među nastavnicima i drugim odraslim osobama u školi ima onih koji govore stvari radi kojih se učenici osjećaju loše (42%), učenicima namjerno čine neugodnosti (34%), ismijavaju učenike (27%) te zlostavljaju učenike (16%). Rezultati su prikazani na slici 7.

Slika 7. Zlostavljanje od strane nastavnika ili drugih odraslih osoba u školi izraženo u postocima

Nadalje, što učenici imaju veću percepciju izoliranosti i konflikata s učenicima u školi, a manji osjećaj pripadnosti i suradnje među učenicima to više trpe zlostavljanje od strane drugih. Koeficijenti povezanosti između počinjenog i doživljenog zlostavljanja te elemenata školske klime su prikazani na slikama 8 i 9.

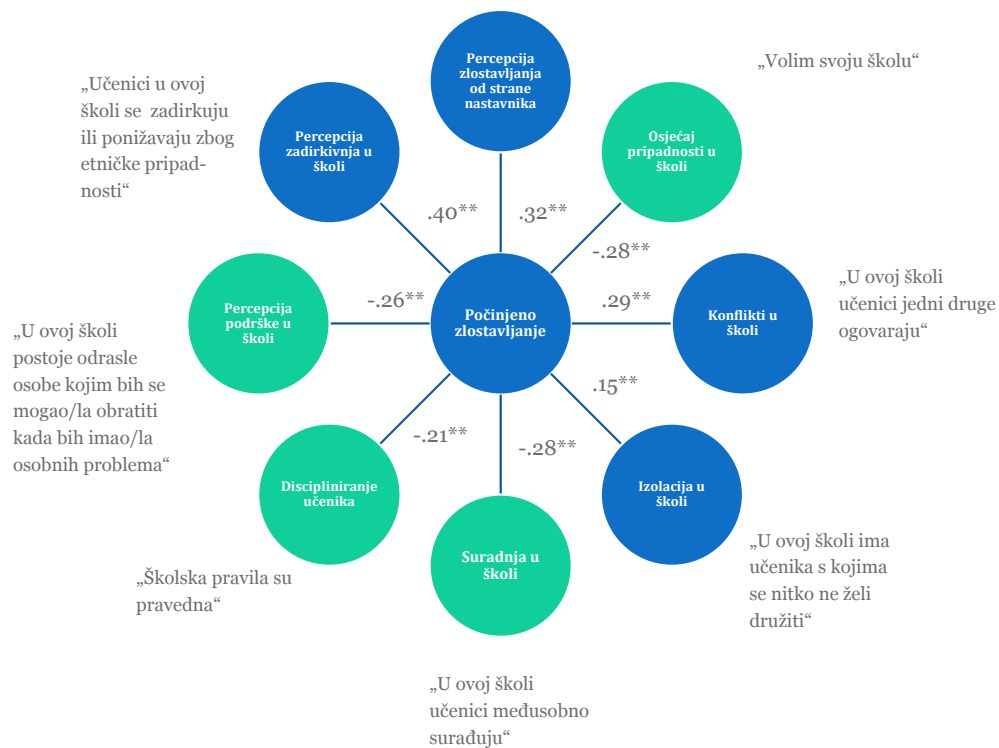
Rezultati su dalje pokazali da što je manja percepcija pravednog discipliniranja i podrške od strane nastavnika i drugih odraslih u školi, a veća percepcija zastupljenosti zlostavljanja u školi od strane učenika, ali i nastavnika, to je veća razina uključivanja u zlostavljanje drugih učenika.

Nadalje, što je manji osjećaj pripadnosti i percepcija suradnje među učenicima u školi, a veća percepcija izoliranosti i konflikata među učenicima u školi, to je veća zastupljenost počinjenog zlostavljanja.

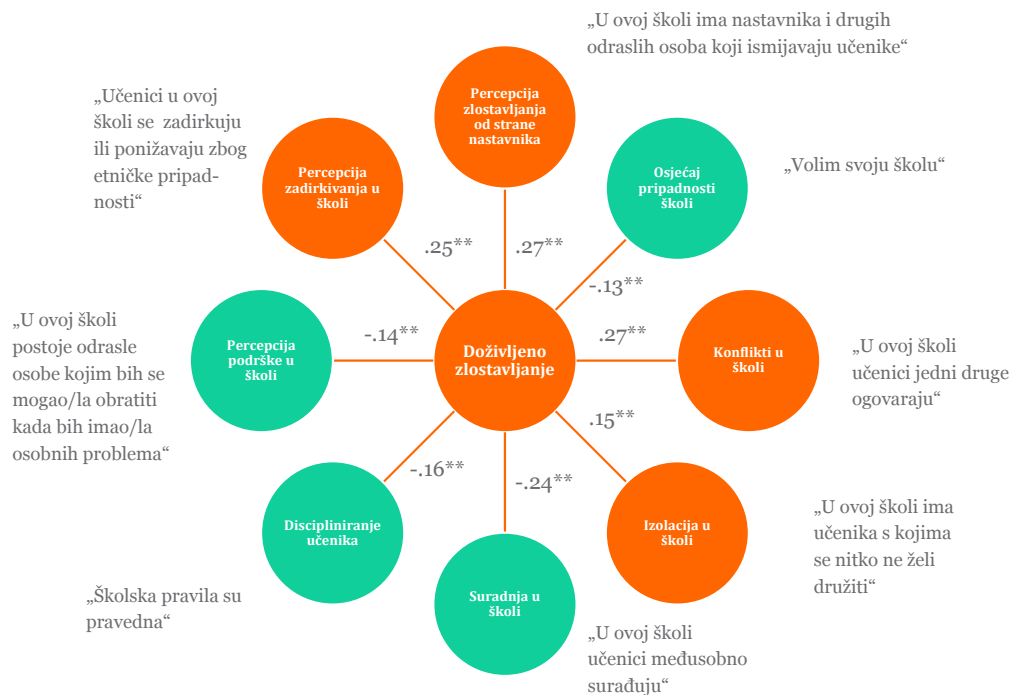
Zatim, što u većoj mjeri učenici percipiraju zastupljenost zlostavljanja od strane učenika i nastavnika u školi, a u manjoj mjeri percipiraju da imaju podršku od strane nastavnika i drugih odraslih u školi, u smislu poštovanja i mogućnosti oslanjanja na njih kada je to potrebno, to učenici više trpe zlostavljanje od strane drugih.

„U ovoj školi ima nastavnika i drugih odraslih osoba koji ismijavaju učenike“

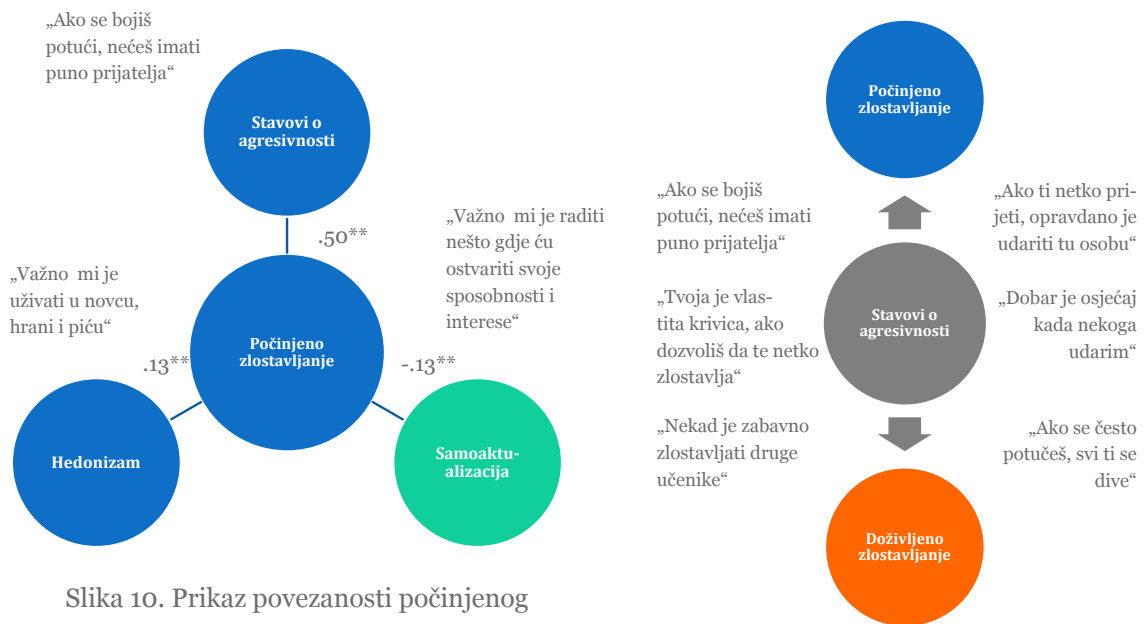

Napomene: ** vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 1%; * vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 5%

Slika 9. Povezanosti između doživljenog zlostavljanja i elemenata školske klime

Napomene: ** vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 1%; * vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 5%

Slika 10. Prikaz povezanosti počinjenog zlostavljanja s vrijednostima i stavovima o agresivnosti

Napomene: ** vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 1%; * vjerojatnost da je povezanost slučajna je manja od 5%

Slika 11. Prikaz nekih stavova o agresivnosti koji su snažni prediktori počinjenog i doživljenog međuvršnjačkog zlostavljanja

Prevenција: kada učenici vole školu i imaju osjećaj pripadnosti, doživljavaju podršku odraslih u školi i pravedno discipliniranje, međuvršnjačko zlostavljanje je manje zastupljeno

Zaključak:

Istraživanje među srednjoškolcima u zapadnoj Slavoniji je pokazalo da su relacijsko i verbalno zlostavljanje najzastupljeniji. Mladići su u većoj mjeri i počinitelji i žrtve zlostavljanja, osim kada je u pitanju relacijsko zlostavljanje gdje nema razlika između mladića i djevojaka. Rezultati su nadalje pokazali postojanje značajne povezanosti između počinjenog i doživljenog zlostavljanja te da i počinitelji i žrtve zlostavljanja doživljavaju stres, anksioznost i depresivnost.

Kada učenici doživljavaju izoliranost, konflikte i zlostavljanje od strane nastavnika i odraslih u školi, zlostavljanje među učenicima je više zastupljeno, a kada učenici vole školu i imaju osjećaj pripadnosti, doživljavaju podršku odraslih u školi i pravedno discipliniranje, međuvršnjačko zlostavljanje je manje zastupljeno. Stoga je važno, u okviru preventivnih postupaka razvijati osjećaj pripadnosti školi i klimu koja njeguje različitosti i ne tolerira nasilje. Nadalje, u okviru formalnog obrazovanja, ali i kroz dodatne edukacije, potrebno je omogućiti razvoj kompetencija učitelja i nastavnika o načini ma discipliniranja učenika isticanjem pozitivnih vrijednosti te osvještavati negativne utjecaje koje zlostavljanje učenika od strane nastavnika i drugih odraslih osoba ima na razvoj devijantnih i nepoželjnih oblika ponašanja. Također, kako djelatnici škole mogu pružiti instrumentalnu podršku za smanjivanje epizoda vršnjačkog zlostavljanja i emocionalnu podršku za nošenje sa iskustvom zlostavljanja, važno ih je educirati o uočavanju i pravilnom reagiranju na zlostavljanje. Preventivni postupci u okviru odgojno-obrazovnih aktivnosti se trebaju usmjeriti i na razvoj prosocijalnih vrijednosti i mijenjanju pozitivnih stavova o agresivnosti. Što učenici imaju izraženije samoaktualizacijske vrijednosti (usmjerenost na osobni razvoj i doprinos društvu), to manje zlostavljaju druge učenike. S druge strane, što učenici imaju više izražene hedonističke vrijednosti (usmjerenost na užitke) i uvjerenja da je agresivno ponašanje opravdano, to više zlostavljaju druge učenike. Budući da su stavovi o agresivnosti važan čimbenik zlostavljanja, njihovo mijenjanje može značajno doprinijeti učinkovitosti prevencije nasilja.

Uvjerenja da je agresivno ponašanje opravdano, da omogućuje ostvarenje ciljeva i vodi višem samopoštovanju, snažno predviđaju uključivanje u zlostavljanje, ali i doživljavanje zlostavljanja od strane drugih učenika.

UGNG

115+ članova

15.12.2000.

Udruga gluhih i nagluhih Nova Gradiška djeluje od 15.12.2000. godine na području grada Nova Gradiška i okolnih općina, te je u tom periodu provela niz projekata. Trenutno broji više od 115 članova kao nevladina, neprofitna i nestranačka organizacija.

Ciljevi Udruge su okupljanje osoba oštećena sluha, te roditelja djece i mladeži koja nemaju, ili imaju ograničenu radnu sposobnost, radi ostvarivanja i promicanja kvalitetnog života u zaštiti njihovih pojedinačnih i zajedničkih interesa.

Područja djelovanja Udruge sukladno ciljevima su: -socijalna djelatnost; -obrazovanje, znanost i istraživanje; -međunarodna suradnja; -ljudska prava i demokratska i politička struktura. Udruga okuplja sve osobe oštećena sluha (gluhe, nagluhe i gluho-slijepe), kao i roditelje gluhe djece i mladeži na području grada Nove Gradiške te ostalih pripadajućih općina u jedinstvenu zajednicu. Primarni ciljevi Udruge su zaštita prava i interesa Udruge te njenih članova, te pomaganje članovima u ostvarivanju njihovih prava; poticanje akcija i suradnja s lokalnim, gradskim, županijskim i državnim tijelima uprave i resornim subjektima koji su profesionalno, stručno i pravno nadležni za rješavanje problematike gluhih i nagluhih osoba, te suradnja sa drugim organizacijama, školama, fakultetima, državnim tijelima te međunarodnim organizacijama i okupljanje djece i mladih opće populacije.

Aktivnosti UGNG uključuju provođenje različitih projekata, kreativnih radionica, sportskih aktivnosti; te nadasve aktivnosti informiranja postojećih članova i lokalne zajednice o položaju i pravim gluhih i nagluhih osoba. Udruga godinama uspješno surađuje s predstavnicima lokalne vlasti, te je članica Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih. UGNG također provodi projekte nacionalnog i međunarodnog karaktera s ciljem educiranja mladih o različitim temama; uvijek pokušavajući doprinijeti većem stupnju inkluzije marginaliziranih skupina i povećanju socijalne kohezije u lokalnoj zajednici.

Literatura:

- Baldry, A.C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse and Neglect*, 27(7), 713-732.
- Bilić, V. i Karlović, A. (2004). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J. i Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? *Aggressive Behavior*, 18, 117-127.
- Boor-Klip, H. J., Segers, E., Hendrickx, M. M. H. G. i Cillessen, A. H. N. (2015). Development and Psychometric Properties of the Classroom Peer Context Questionnaire. *Social Development*, 0(0). DOI: 10.1111/sode.12137
- Bowers, L., Smith, P.K. i Binney, V. (1994). Perceived family relationships of bullies, victims and bully/victims in middle childhood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11(2), 215-232
- Buljan Flander, G., Durman Marijanović, Z. i Čorić Špoljar, R. (2007). Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi. *Društvena istraživanja*, 16(1-2), 157-174.
- Buljan Flander, G., Krmek, M., Borovec, K. i Muhek, R. (2006). *Nasilje preko Interneta (cyber-bullying)*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
- Cornell, D. (2016). The Authoritative School Climate Survey and The School Climate Bullying Survey: Research Summary. Preuzeto s: <http://curry.virginia.edu/resource-library/authoritative-school-climate-survey-and-school-climate-bullying-survey>.
- Craig, W. M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children. *Personality and Individual Differences*, 24(1), 123-130.
- Dake, J. A., Price, J. H. i Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73(5), 173-180. DOI: 10.1111/j.1746-1561.2003.tb03599.x
- Dolački, N. i Ljubin Golub, T. (2015). Prepoznavanje i reagiranje budućih učitelja razredne nastave na vršnjačko zlostavljanje. *Napredak*, 156(1-2), 25-46.
- Duraković, S. J., Šincek, D. i Tomašić-Humer, J. (2014). Prikaz skale doživljavanja/činjenja nasilja preko interneta i rezultata primjene te skale na vinkovačkim srednjoškolcima. *Život i škola*, 32(2), 61. – 74.
- Frisén, A. i Bjarnelind, S. (2010). Health-related quality of life and bullying in adolescence. *Acta Paediatrica*, 99(4), 597-603.
- Hodges, E. V. E., Boivin, M., Vitaro, F. i Bukowski, W. M. (1999). The power of friendship: Protection against an escalating cycle of peer victimization. *Developmental Psychology*, 35(1), 94-101.

- Jansen, P. W., Verlinden, M., van Berkel, A., Mieloo, C., van der Ende, J., Veenstra, R., Tiemeier, H. (2012). Prevalence of bullying and victimization among children in early elementary school: do family and school neighbourhood socioeconomic status matter? *BMC Public Health*, 12, 494. <http://www.gmw.rug.nl/-veenstra/CV/GenR-JansenBMCPublicHealth12.pdf>
- Kaltiala-Heino, R., Rimpelä, M., Rantanen, P. i Rimpelä, A. (2000). Bullying at school - An indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescence*, 23(6), 661-674.
- Keresteš, G. (1999). Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja (doktorska disertacija). Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Konishi, C. i Hymel, S. (2009). Bullying and Stress in Early Adolescence: The Role of Coping and Social Support. *Journal of Early Adolescence*, 29(3), 333-356.
- Ljubin Golub, T., Kovčo Vukadin, I. (2012). Kontinuitet u zlostavljanju. U: M. Milković, D. Doležal, G. Hržica i J. Stošić (Ur.) Istraživanja u edukacijsko-rehabilitacijskim znanostima, Knjiga sažetaka 8. međunarodnog znanstvenog skupa, (str. 245-246). Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagebu.
- Ljubin Golub, T., Petričević, E. (2016). Povezanost vrijedosti učenika s počinjenim i doživljenim međuvršnjačkim zlostavljanjem. Neobjavljeni podaci.
- Loukas, A. i Pasch, K. E. (2013). Does School Connectedness Buffer the Impact of Peer Victimization on Early Adolescents' Subsequent Adjustment Problems? *The Journal of Early Adolescence* 33(2), 245 –266.
- Lovibond, P. F. i Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33, 335-342.
- Marachi, R., Astor, R. A. i Benbenishty, R. (2007.). Effects of teacher avoidance of school policies on student victimization. *School Psychology International*, 28, 501-518.
- McConville, D. i Cornell, D. (2003). Aggressive attitudes predict aggressive behavior in middle school students. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 11(3), 179–187. DOI:10.1177/10634266030110030501
- Olweus, D. (1991). Bullying/victim problems among schools children: Basic facts and effects of a school based intervention program. U: D. J. Pepler i K. H. Rubin (Ur.), *The development and treatment of childhood aggression* (srt. 411-448). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford, U.K.: Blackwell.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Bacis facts anf effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied disciplines*, 35, 1171-1190.
- Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti?* Zagreb: Školska knjiga.

Olweus, D. (1999). Sweden. U: P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. F. Catalano i P. Slee (Ur.) *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (str. 7-27). Florence: Taylor & Frances/Routledge.

Pregrad, J. (2010). *Priručnik programa prevencije vršnjačkog zlostavljanja za sigurno i poticajno okruženje u školama Stop*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Rajhvajn Bulat, L. i Ajduković, M. (2012). Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkoga nasilja među mladima. *Psihologijske teme* 21(1), 167-194.

Rigby, K. (2000). Effects of peer victimization in schools and perceived social support on adolescent well-being. *Journal of Adolescence*, 23, 57-68.

Sesar, K., Sesar, D. i Dodaj, A. (2013). Povezanost vršnjačkoga zlostavljanja i psiholoških poteškoća: prospektivno istraživanje. *Društvena istraživanja*, 22(1), 79-100.

Smith, P. K., Cowie, H., Olafson, R. F. i Liefoghe, A. P. D. (2002). Definitions of Bullying: A Comparison of Terms Used, and Age and Gender Differences, in a Fourteen-Country International Comparison. *Child Development*, 73(4), 1119-1133.

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. i Tippett, N. (2008).

Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.

Smokowski, P. R. i Holland-Kopasz, K. (2005). Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools*, 27(2), 101-110.

Stadler, C., Feifel, J., Rohrmann, S., Vermeiren, R. i Poustka, F. (2010). Peer victimization and mental health problems in adolescents: Are parental and school support protective? *Child Psychiatry and Human Development*, 41(4), 371-386.

Sušac, N., Ajduković, M. i Rimac, I. (2016). Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme*, 25(2), 197-221.

Wong, J. S. i Schonlau, M. (2013). Does bully victimization predict future delinquency? A propensity score matching approach. *Criminal Justice and Behavior*, 40, 1184-1208.

Yeung, R. i Leadbeater, B. (2010). Adults make a difference: The protective effects of parent and teacher emotional support on emotional and behavioral problems of peer-victimized adolescents. *Journal of Community Psychology*, 38(1), 80-98.

Izdavač:
Udruga gluhih i nagluhih
Slavonskih graničara 34
35400 Nova Gradiška
Udruga.gluhih.ng@gmail.com
www.ugng.hr

Projekt: Društvo dijaloga-manje nasilja!
Podržalo: Ministarstvo socijalne politike i mladih
Voditelj projekta: Josip Brozović, mag.iur
Izvoditelj projektnih aktivnosti: Nikolina Jureković
Koordinator projektnih aktivnosti: Magdalena Poljac

Istraživanje proveli:
Ema Petričević i Tajana Ljubin Golub s
Učiteljskog fakulteta u Zagrebu

Tisak: Arca d.o.o.

Ministarstvo
socijalne
politike
i mladih

**UDRUGA GLUHIH
I NAGLUHIH
NOVA GRADIŠKA**